

# DALTONSKÝ PLÁN



- <https://www.youtube.com/watch?v=cxCU4J19bKs&t>

# DALTONSKÝ PLÁN

- Zakladatelkou daltonského plánu byla Helen Parkhurstová
- (\*1886 ,+1973)



# CO JE DALTONSKÝ PLÁN?

- ***Dalton není metoda, nebo systém. Dalton znamená vliv.***
- **Helen Parkhurstová**
- Daltonský plán navrhla Helen Parkhurstová v Daltonu kolem roku 1920.

# CO JE DALTONSKÝ PLÁN?

- Alternativní přístup k vyučování, který se soustředí na vývoj žáka jako individuality pomocí „řízené sebevýchovy“

# HISTORIE, VÝVOJ

- Helen Parkhurst vyučovala původně na jednotřídní škole ve Wisconsinu v USA – v roce 1905 tady jako začínající učitelka poprvé volí způsob vzdělávání, přizpůsobený individuální potřebě žáka namísto "frontálního" způsobu vyučování.
- Od roku 1911 organizovala vyučování 8 -12 letých žáků, aby se vyrovnala s jejich individuálními problémy.
- Poté více jak čtyři roky – během let 1913-1915 - pobývala v Evropě . Tady spolupracovala s Marií Montessoriovou od níž získala důležité podněty pro svou vlastní školu a prohlubovala své pedagogické vzdělání. Toto setkání ji velmi ovlivnilo.

# HISTORIE, VÝVOJ

- Následně se vrátila do USA a v roce 1919 založila ve městě Daltonu (stát New York) Dětskou universitní školu
- Škola byla později přejmenována na Dalton School
- Jednalo se o střední experimentální školu pro chlapce a dívky (High School for Boys and Girls).
- Helen Parkhurstová zde realizovala svůj pohled na vzdělávání mládeže. Tato škola funguje dosud spolu s dalšími institucemi všude po světě.

- Záhy se vyučování podle daltonského plánu rozšířilo v Anglii a v průběhu 20. let se dále šířilo v Číně, Japonsku, Sovětském Svazu a prostřednictvím Kanady, Austrálie, Indie a Jihoafrické republiky i do dalších zemí světa. V Evropě byl s velkým úspěchem zkoušen v Nizozemí, Polsku.



- Daltonský plán nezískal žádný větší ohlas ve své mateřské zemi (USA).





TEORETICKÉ ZÁKLADY A PRAXI SVÉ  
REFORMNÍ ŠKOLY VYLOŽILA AUTORKA  
V KNIZE EDUCATION ON DALTON PLAN  
(VÝCHOVA PODLE DALTONSKÉHO  
PLÁNU) – KNIHA VYŠLA V ROCE 1923  
V LONDÝNĚ A BYLA PŘELOŽENA DO  
ŘADY CIZÍCH JAZYKŮ.

# ZÁKLADNÍ PRINCIPY



# ZÁKLADNÍ PRINCIPY

- **Volnost (svoboda)** - nejedná se o absolutní svobodu. Žák se učí sám nakládat se svým časem, má svobodu výběru metody, času a místa, kdy a kde se bude učivu věnovat.
- **Samostatnost** - žák se učí jednat samostatně, má totiž za své vzdělání spoluzodpovědnost. K samostatnosti nutí i prvek volnosti.
- **Spolupráce** – žák si může vybrat při řešení úkolů i spolupráci s ostatními. Ve školní komunitě je posilována spolupráce mezi staršími a mladšími žáky a samozřejmě mezi žáky a učitelem.

# SVOBODA A ZODPOVĚDNOST

- Svoboda umožňuje žákovi vybrat si, který úkol splní dříve a který později.
- Děti si po dostatečném vysvětlení organizují celý blok úkolů samy.
- Plní několik typů předem zadaných úkolů, mohou si však vybrat pořadí a tempo, které jim vyhovuje.
- Rozhodnou se, co splní hned, co naopak až na závěr a kolik času danému úkolu věnují.
- Zvolí si místo pro práci, pomůcky, rozmyslí se, s kým budou spolupracovat.
- Učitel předává část zodpovědnosti žákovi. To znamená, že žák je spoluodpovědný za konečný výsledek, ale také za způsob, jakým ho bude dosaženo.

# SAMOSTATNOST

- Prostřednictvím tohoto principu se děti učí spoléhat samy na sebe.
- Možnost samostatné práce ovlivňuje motivaci žáků. (Žáci jsou sami rádi aktivní.)
- Samostatnost je také důležitým didakticko-organizačním faktorem. (Jestliže žáci mohou samostatně pracovat, dělají jak na vlastní úrovni a učitel má více času pomáhat těm, kteří jeho pomoc potřebují.)
- Žáci se musí samy rozhodovat, nevyžadovat pomoc učitele pokaždé, když si neví rady, nespoléhat vždy na spolužáky v okolí.
- Zpočátku je toto vše pro děti obtížné, protože musí zvládnout své úkoly bez cizí pomoci, ale postupně začínají být vedeny k samostatnosti i k sebekontrolě.

# SPOLUPRÁCE

- Spolupráce spočívá v možnosti poradit se, pokud děti nevědí, kde hledat potřebnou informaci.
- Pomocí učení se spolupracovat si žáci vytváří sociální a demokratické vědomí.

## **Rozlišujeme dvě formy skupinové spolupráce:**

- 1) **Kooperativní skupiny** – žáci plní zadaný úkol společně ve dvojici nebo ve skupinkách po třech či čtyřech.
- 2) **Pomocné skupiny** – žáci plní zadaný úkol samostatně, ale pokud něčemu nerozumí, mohou se zeptat spolužáka.

# PĚT KLÍČOVÝCH BODŮ SPOLUPRÁCE (PODLE EBBENSE)

- 1) Pozitivní vzájemná závislost – úkol je formulován tak, že k dosažení dobrého výsledku se žáci navzájem potřebují.
- 2) Individuální zodpovědnost – každý člen skupiny je zodpovědný za vlastní přínos a za celkový výsledek.
- 3) Schopnost oboustranné komunikace – obsah zadání vyzývá ke spolupráci a podporuje vzájemnou komunikaci.
- 4) Sociální pohotovost – ke vzájemné spolupráci je nezbytně nutná a bude zhodnocena.
- 5) Pozornost ke skupinové práci – po splnění úkolu, který je určen ke společnému zpracování, probíhají závěrečné pohovory věnované jak obsahu, tak i procesu spolupráce.

# ZPŮSOBY PRÁCE

- Dlouhodobé úkoly
- House
- Laboratoř
- Odložená pozornost
- Mnohé další dílčí metody...



# DLOUHODOBÉ ÚKOLY

- Jedna z nejdůležitějších částí. Žák dostane dlouhodobý úkol.
- Má stanovený cíl a aby se k němu dostal, musí si osvojit pečlivé časové plánování.
- Úkol není jen soubor aktivit, ale vzdělávací projekt, na kterém se podílí i učitel. Jeden z významů základního *principu spolupráce*.
- Součástí každého takového úkolu je základní materiál a soubor možných metod, které si může žák vybrat (*princip svobody*).
- Další částí úkolu jsou pak extra aktivity navíc např. pro ostatní žáky.
- Úkol je završen testem nebo zkouškou. Teprve po dokončení jednoho úkolu smí žák uzavřít smlouvu na další úkol.

# HOUSE

- Tento prvek posiluje komunitu žáků a pomáhá jim získávání lepších sociálních dovedností.
- Žáci se sdružují do „kmenové“ třídy. Každý den na začátku vyučování spolu diskutují o záležitostech školy a svých problémech.
- V Daltonu je tento prvek velmi podporován. Na nižším stupni jsou združeny děti ve stejném věku. Na vyšším stupni pak spíše žáci stejného zaměření z různých ročníků. Na střední škole (high school) spolu pak bydlí.
- Třídní učitel je zároveň něco jako trenér. Čím jsou žáci starší, tím se učitel mění v coache a předává zodpovědnost za vzdělávání na žáka.

# LABORATOŘ

- Nepředstavujte si chemickou laboratoř.
- Jde o zvláštní předem stanovenou hodinu, kdy se žáci věnují pouze svým projektům. Pracují svým tempem a svou metodou.
- Tyto hodiny je třeba dopředu dobře časově naplánovat, protože slouží jako konzultace.
- Učitel vstupuje do procesu jen na požádání.

# ODLOŽENÁ POZORNOST

- Česká verze Laboratoře.
- Jde o učitelem určený čas v normální hodině běžného vyučování, kdy učitel „není k dispozici“
- Žáci musí pracovat samostatně. Na nižších stupních se na katedru postaví dohodnutý symbol (plyšák, míček,...), který „nedovoluje“ žákům spolupracovat s učitelem

# UČITEL

- Daltonský plán není pro všechny.
- Učitel je pro daltonský plán zásadní.
- Vyhovuje kreativním učitelům.
- Pro Dalton je zásadní komunikace mezi učiteli a samozřejmě mezi učitelem a žákem.
- Učitel se musí vzdát dominantního postavení ve třídě.

# UČITEL PLNÍ NÁSLEDUJÍCÍ ÚKOLY

- Spolu s žáky připravuje pracovní plán, testy a písemky
- Úzce spolupracuje s ostatními učiteli a rodiči
- Komunikuje s žáky o učivu v hodinách i mimo ně
- Pomáhá žákům s dalším výběrem studia

# CHARAKTERISTICKÉ RYSY

- H. Parkhurstová rozdělila učebnu do předmětových okrsků (subject corners) podle ročníků a vybavila je potřebnými pomůckami
- je zrušen tradiční systém vyučovacích hodin i organizace žáků ve věkově homogenních třídách, což umožňuje žákovi postoupit v některém kurzu výše či níže
- vyučování je založeno na individuální práci žáků za použití vhodných pomůcek a knihovny
- žáci pracují v odborných učebnách podle individuálních plánů za poradní asistence učitele

# CHARAKTERISTICKÉ RYSY

- neruší se osnovy, učivo je dáno učebním plánem a je rozděleno na 10 kontraktů, které mají být během školního roku osvojeny (10 měsíců)
- každý žák uzavírá s učitelem smlouvu a stvrzuje ji svým podpisem → dostává program práce na jeden měsíc (pro každý předmět zvlášť)
- na začátku roku se program pro jednotlivé žáky sestaví na základě testem zjištěného nadání a stavu vědomostí každého dítěte



# TENTO PROGRAM PRÁCE OBSAHUJE ÚKOLY, KTERÉ MÁ ŽÁK SPLNIT A NÁVODY, JAK MÁ PRACOVAT

- úvod (seznámení s úkolem)
- předmět (stanovení učiva, kterého se úkol týká)
- problémy (otázky a úkoly pro žáka)
- písemná práce (úkoly, které musí žák zpracovat písemně)
- pamětní úkoly
- konference (témata a termíny společných porad žáků a učitelů)
- literární odkazy (konkrétní odkazy na knihy, časopisy a další studijní prameny)
- ekvivalenty (kolik bodů si žák připsuje během práce za vyřešení určitých úkolů)
- studium vývěsek (upozorňuje žáka, čeho si má všimnout na nástěnkách - mapy, obrazy aj.)

- program obsahuje minimální, normální a maximální výkony, kterých je třeba v určitém čase dosáhnout
- žák začne libovolným předmětem podle vlastního uvážení a postupuje svým vlastním tempem
- některé předměty se ale nadále vyučují hromadnou formou (např. tělesná výchova, hudební výchova, náboženství)
- neukládají se domácí úkoly
- na každodenních společných setkáních (30-40 minutových konferencích) žáci hovoří o výsledcích své práce

# ŽÁK MÁ K DISPOZICI:

- strukturované pracovní návody
- bibliografické údaje
- pokyny
- odborné pracovny (žáci mohou přecházet z jedné pracovny do druhé)

# PENSUM

- nejviditelnější znak
- učební obsahy, které by měl žák za určité období zpracovat, zvládnout nebo se v nich jinak orientovat.
- význam: Žák má mít celkový přehled o veškerém vyučovacím obsahu v jeho ročníku pro jasnější konečný cíl vyučování.
- musí zcela jasně říkat, co je a bude vyžadováno a s jakými obtížemi se mohou žáci setkat.
- může mít různé podoby – procvičovací, učební, kreslení, samostatného zpracování tématu.

# PENSUM

- Je vyvěšeno na speciální nástěnce, která může mít řadu grafických podob
  - Systém barev symbolizujících dny v týdnu
  - Barva ukazuje, v který den se dítě úspěšně zabývalo určitým předmětem
- 
- *Školní zvonění daltonské vyučování nenarušuje.*

# ROLE UČITELE

- učitel se věnuje pouze jednomu předmětu
- plní úlohu poradce, laboranta a hodnotitele
- sestavuje úkoly pro žáky
- zadává měsíční plány
- seznámí žáka s úkolem a upozorní na dílčí problémy
- usměrňuje práci žáků
- udržuje nezbytný sociální kontakt
- zajišťuje společnou práci žáků
- řídí pracovní konference
- vede osobní graf každého žáka i graf třídy
- vede podrobné záznamy o žakově individuálním postupu
- kontroluje zvládnutí učiva

# SMYSL DALTONSKÉHO PLÁNU

- stálá modernost a dobová aktuálnost, velmi dobrá a funkční příprava pro občanský život v pospolitosti ostatních lidí
- způsob životní cesty nebo nabídka pro pojetí života
- *přednosti ve sféře*
- **morální** (pocit odpovědnosti za vlastní rozvoj)
- **sociální** (odmítání závisti, učení se spolupráci, odmítání uniformity)
- **pedagogické** (aktivizace žáků, změna vztahů ve škole)
- **didaktické** (rozvoj samoučení žáků, neblokovaní dobrých nebo slabých žáků, zvýšená motivace k učení)

# CO BYLO DALTONSKÉMU PLÁNU VYTÝKÁNO

- nedostatečné opakování učiva
- nesystematické získávání poznatků
- převaha knižního získávání poznatků
- chybí činnosti, které by učily žáky naslouchat a komunikovat
- učivo je s žákem málo prodiskutováno
- chybí učitelovo výchovné působení
- žáci mají málo příležitostí ke společným činnostem
- přeceňují se žákovy volní vlastnosti, aktivita a zájem



# PLUSY A MÍNUSY

- Variabilita vyučování
- Výchova ke svobodě
- Výchova k zodpovědnosti
- Výchova ke spolupráci
- Nedostatečné opakování látky
- Nesystematičnost
- Přílišné spoléhání na žákovu samostatnost.

# JAK VYPADÁ DALTONSKÁ TŘÍDA?

- Uspořádání lavic by mělo umožňovat pohyb po třídě, skupinovou i samostatnou práci.
- Někde se lavice na potřebnou dobu přemisťují.
- V českých školách se vyučuje pouze v daltonských blocích např. třikrát týdně jednu vyučovací hodinu.
- Blok je věnován procvičování a opakování látky. Děti si vybírají, kterému předmětu se budou věnovat a plní úkoly povinné, nepovinné a tzv. extra úkoly navíc.
- Opírají se o literaturu nebo o pomoc spolužáka.
- Řešení úkolů bývá vyvěšeno ve třídě pro snadnou sebekontrolu a splnění úkolů děti zaznamenávají na přehledné tabule, díky nimž vidí i učitel kolik a jaké práce komu zbývá.

# POKUSY SE ZAVÁDĚNÍM DALTONSKÉHO PLÁNU U NÁS:

- 20. léta - prakticky byly prvky daltonského plánu vyzkoušeny ve školách na jižní Moravě a v letech 1927 až 1940 v Bakově nad Jizerou
- 30. léta – daltonský plán byl realizován na komeňiu v Praze – Michli
- 90. léta – byly navázány kontakty s nizozemským daltonským hnutím a první čtyři školy v Brně se pokoušely uvést tento systém do vlastní praxe

# CDA – CZECH DALTON ASSOCIATION, SEZNAM DALTONSKÝCH ŠKOL U NÁS

- ZŠ Brno, Husova 17
- ZŠ Brno, Chalabalova
- ZŠ Brno, Křídlovická
- ZŠ Brno, Mutěnická 3
- ZŠ Praha 5, Mohylová 1963 - jen v 1.-3. ročníku
- Gymnásium Slovanské Náměstí. Brno
- Celkem asi 30 dalších škol aplikujících prvky Daltonského plánu.
- Vzhledem k RVP nejsou naše daltonské školy plně daltonské!

# ZŠ CHALABALOVA, BRNO

- Spolupracuje s holandskými kolegy z Utrechtu
- Realizuje třítydenní cykly, jednu vyučovací hodinu týdně - úkoly z matematiky, českého jazyka a přírodopisu
- Děti si předem volí pořadí, ve kterém splní úkoly jednotlivých předmětů a zapíší se do připravených formulářů
- Jsou zavedeny odborné učebny matematiky, českého jazyka a přírodopisu, odborná literatura, alternativní učebnice daného předmětu



- Úkoly jsou rozděleny na denní úkol a extra úkol. Důraz je kladen na samostatnost a sebekontrolu. Extra úkol si zapisují do zvláštního sešitu, který mají trvale uložený v učebně.
- Vyučující předem vysvětlí, jaký úkol mají děti splnit. Ty pak kladou otázky a pak už spoléhají jen na své síly. Na závěr všechny čeká test.
- Daltonský způsob práce umožňuje učiteli soustředit se na prospěchově slabší žáky. Především však utváří velký prostor pro schopnější děti.